

Suckarnes mystèr

Erik Johan Stagnelius hör till våra stora diktare, och han är det i kraft av sina dikter enbart. Han är inte opinionsbildare, och hans dramatik får väl sägas vara ospelbar och avnjuts mest som dikt. En dikt, *Necken*, är hela folkets egendom, trots att en komplicerad filosofi ligger gömd i orden. Den kan, om man vill, läsas som diktarens syn på sig själv. *Endymion* är en dikt mer för finsmakare, men dess erotiska intensitet slår fram genom den antikt formella svalkan.

Ett hinder för en enkel läsning av de stagnelianska dikterna är att de är så lärda, späckade med senantik gnostisk mystik och tysk romantisk filosofi, som var på modet när Stagnelius diktade på adertonhundratio-talet och fram till åren strax efter 1820. En vanlig läsare har lite svårt att i våra dagar kunna smälta en sådan filosofisk kost, men diktarens syn på världen och sig själv beundras ändå. Han besitter förmågan att i oklanderlig ordkonst uttrycka ett ungdomligt svårmod.

En dikt av Stagnelius som särskilt väckt forskarnas beundran är den som kallas för *Suckarnes Mystèr*. Ordet ”suck” är centralt i hans diktning. Det är inte bara den vanliga människans trötta pustande, inte bara ett uttryck för längtan och trånad, utan någonting som röjs i själva världsordningen, ett element i världen.

Diktaren var prästson, sedermera biskopsson, och han hade väl många gånger hört Pauli ord i *Romarbrevet* (kapitel 8):

”Ty kreaturens högeliga åstundan väntar efter, at Guds barn skola uppenbaras. Efter kreaturen äro vanskelighetene underkastad emot sin vilja, men för hans skul, som them underkastat hafver, på en förhopning. Ty kreaturen skola ock varda fri af förgänglighetens träldom, til Guds barnas herliga frihet. Ty vi vete, at hvart och et kreatur suckar, och ängslas med oss alt här til”.

Efter diktarens död gav Lorenzo Hammarsköld ut hans skaldestycken och bland dem fanns ett som hette *Kreaturens suckan*. Vi vet inte om det var det namn som Stagnelius gav dikten. Numera bär den namn efter diktens första rad: *Hvad suckar häcken?*

Hvad suckar häcken?
Hvad Nordans storm som i tallen gnyr?
Hvad hviskar bäcken
Där genom dalen han sakta flyr?
- - -

Vi mena, vi tänka, vi sucka, vi tala:
O mänskja! stätt upp ur din nesliga dvala
Och höj dig till urlivets riken igen.

— — —

Du sjelf i materiens bojor dig lade:
Ack! samma förfärliga öde vi hade,
Ty följa vi måste hvarthälst du oss för.
Gemensam är kraften som magiskt oss driver,
Befria blott tingen och frigjord du blifver
Befria dig sjelf och du frie dem gör.

Bakom denna enträgna förkunnelse om tillvarons suckan och dess befrielse finns alltså de bibliska orden. I dikten *Vattnet* återkommer detta tema, denna gång med en böljande oceanisk rytmt:

Du verldhafvets bölja, som fjerranfrå
Betäckt af försvinnande fragga,
Mot klippiga stranden ses vaggå
Hvad söker du, sorgsne? hvi irrar du så?
O hvadan de suckar du gjuter?
I högblå armarne ju den grönskande jorden
du sluter.

På frågan svarar vattnet bland annat dessa ord:

En quäljande trånad mig genast betog
Med gråt jag beströmmade natten,
Förbyttes omsider i vatten
Och dignande armar kring jordrunnen slog
Förgäfves jag suckar och ängslas,
Förgäfves mot himlarne ser – af tyngdkraftens bojor jag fångs-
las.

Det är en metamorfos från en himmelsk tillvaro till ett jordiskt fångelse. Men vattnet får genom månens dragningskraft en trånad och ett hopp och förnöjelsen att återspegla solens glans.

Så genombävas naturen av suckar, men Stagnelius röjer i sina dikter att med suckarna finns också hopp om något bättre och trånad efter befrielse.

Detta kan förklara vad Stagnelius menar med ”suckar”, om man nöjer sig med vad som sägs i några andra dikter. Vad menas då med ”mystèr”, det andra ordet i dikttiteln *Suckarnes mystèr*? Svaret kan ges med stöd av en ordbok – gåta, mysterium. Ordet ”mysterium” innebar i det grekiska ursprunget både att man sluter ögonen och att man är invigd.

Suckarnes mystèr utgav Stagnelius själv under sin livstid i tryckt form. Själva texten erbjuder inga problem i form av växlande läsarter. Två varierande handskrifter finns, men den tryckta versionen står för en slutgiltig utformning. Flertalet av Stagnelius’ dikter utgavs efter hans död, och de utgör nu ett mäktigt monument över en skald som inte blev mer än trettio år gammal. Han dog 1823, och två år före sin död, alltså 1821, utgav han i tre häften dikter och ett skådespel. Bokens titel var *Liljor i Saron*. Första häftet rymde ett tjug dikt. Andra och tredje häftena var sammanhäftade och rymde dramat *Martyrerna*, samt fyra nya dikter. Bland dem finns *Flyttfåglarna*. Den sista dikten i diktsamlingen är just *Suckarnes Mystèr*.

Det finns skäl att betrakta dikten som en av skalden själv vald slutsten i den diktning som han hade skapat. Om man skall förstå Stagnelius’ avsikter som diktare, finns det alltså anledning att noggrant studera denna dikt, särskilt som den – vilket vi skall se – tillmäts stor betydelse av forskarna. Frågan är om vanligt folk kan avnjuta dikten.

Låt oss därför först läsa den för att sedan se vad som har sagts om den och försöka få fram en mening i den som skalden själv kan ha lagt in i den:

SUCKARNES MYSTÈR

Suckar, suckar äro Elementet,
I hvars sköte Demiurgen andas.
Se dig om! Hvad glädde dina sinnen?
Kom ditt hjerta fortare att klappa,
Och med fröjdens milda rosenskimmer
Flyktigt stänkte dina bleka kinder?
Säg, hvad var det? Blott en suck af vemod,
Som, ur andelifvets källa fluten,
Vilsefor i tidens labyrinter.

Tvenne lagar styra menskolifvet
Tvenne krafter hvälfva allt, som födes
Under Månens vanskeligea skifva.
Hör, o menska! Makten att begära
Är den första. Tvånget att försaka
Är den andra. Skilda åt i himlen,
En och samma äro dessa lagar
I de land der Achamot befaller,
Och som evig dubbelhet och enhet
Fram i suckarnes mystèr de träda.
Mellan lifvets sorgesuck och dödens